

Jungianske kommentarer til filmen "A Dangerous Method"

Af

Jungiansk analytiker IAAP Elisabeth Kampmann

www.analytiskpsykologi.dk

Jungiansk analytiker IAAP Hanne Urhøj

www.psykoanalyse.nu

August 2012

Filmen, "A Dangerous Method", der hen over sommeren har været vist i de danske biografer, er en periodefilm, der fortæller om psykoanalysens opkomst i begyndelsen af forrige århundrede og om de vigtigste pionerer i dette nybrud: Freud og Jung. Manuskriptet til filmen er skrevet med udgangspunkt i et teaterstykke om den jødisk-russiske kvinde, Sabina Spielrein, der først var patient hos Jung, senere hos Freud og undervejs blev uddannet læge og psykoanalytiker. Med relationerne til både Jung og Freud fik Spielrein en vigtig rolle i udviklingen af psykoanalysen. Spielrein har således en meget fremtrædende rolle i filmen. Filmens trailer kan ses ved at følge dette link:

http://www.youtube.com/watch?v=pjyP9DjUdVk&feature=player_embedded

Den efterfølgende debat om filmen her i Danmark har primært været koncentreret om den freudianske psykoanalysens status dengang og i dag. Vi vil - som jungianske analytikere - i denne kommentar kæde psykoanalysens opståen, som den præsenteres i filmen, sammen med en moderne udgave af den jungianske psykologi og terapi, som vi opfatter og praktiserer den i dag.

"Talekuren"

Filmen indledes med en dramatisk indlæggelse af en ung kvinde, Sabina Spielrein, på det store – og dengang meget moderne - psykiatriske hospital i Zürich, Burghölzli, hvor den unge Jung arbejder som psykiater. Jung finder hende egnet til den nye "talekur", som han har læst om hos Freud. Spielrein, der åbenlyst har det forfærdeligt, bliver meget forbavset over forslaget, men indlader sig umiddelbart på Jungs idé om, at de skal tale sammen i en time hver dag. Jung sætter sig på en stol bag Spielrein og spørger, om hun selv har gjort sig nogle tanker om, hvorfor hun har så store vanskeligheder. Allerede i løbet af den første samtale fortæller hun om farens afstraffelser af hende og hendes søskende, og om hvordan de - efter afstraffelsen - skulle kysse den hånd, der lige havde slået dem. Filmen viser, hvordan det at få lov til at bekende sine vanskeligheder overfor et vidende menneske, der forstår at stille gode spørgsmål og – ikke mindst - lytte, er en gangbar og virksom vej til helbredelse. I dag kan det virke banalt og indlysende, men på den tid havde man i psykiatrien den opfattelse, at patienterne var skøre og ikke havde noget meningsfuldt at sige, så det var en banebrydende terapiform. "Talekuren" er med en række senere tilførte begreber og redskaber som fx overføring og modoverføring stadig helt central i psykoanalysen, som ikke – som ofte anført – er en intellektuel terapi, men en dybtgående proces, hvor emotioner som sorg og vrede og kropssansninger er afgørende i processen. I den jungianske praksis sidder man i dag typisk over for hinanden for at understøtte en ligeværdig kontakt.

Seksuelle overskridelser

Spielrein bekender tidligt over for Jung, at hun bliver seksuelt opstemt, bare hun tænker på, at faren vil bede hende om at gå ind i det lille rum, hvor afstraffelserne finder sted. På den tid var det grænseoverskridende og helt utænkelige bekendelser. Jung indleder i filmen et seksuelt forhold til Spielrein, hvor han bidrager til, at hun udlever lysten ved ydmygelsen, og det er her, den terapeutiske metode bliver virkelig farlig - deraf filmens titel "A Dangerous Method". Vi ved fra brevvekslingen mellem Freud og Jung, at Jung ikke kunne holde grænserne i den terapeutiske relation til Spielrein. Filmen går dog meget længere i skildringen af overskridelserne, end der er belæg for i kilderne. I dag er det et meget væsentligt element i det etiske regelsæt for den psykoanalytiske profession, at seksuelle relationer til klienterne ikke er tilladte. Det ville i dag være årsag til eksklusion fra den psykoanalytiske professionelle forening.

Ordassociationstesten og komplekser

Spielrein – der gerne vil være læge - får det hurtigt bedre, og Jung inviterer hende tidligt i behandlingsforløbet til at assistere i arbejdet med at udvikle ordassociationstesten - en banebrydende test, Jung arbejder med på det tidspunkt. Jung forbavses i filmen over hendes analytiske evner, da han afprøver metoden på sin hustru. Spielrein ved ikke, det er hustruen, men gætter det ud fra testens resultater og analyserer meget præcist de problemstillinger, der optager hende.

Ordassociationstesten anvendes sjældent i den jungianske praksis i dag, men den kom bl.a. til at danne udgangspunkt for Jungs senere teorier om komplekser. Testen går ud på – som filmen viser - at analytikeren læser et ord op fra en lang liste af ord (100 ord i den endelige version). Analysanden skal derefter svare med det første ord, der falder ham/hende ind. Analytikeren kan derefter ud fra forskellige parametre, som hvor lang tid, der går inden svaret, de konkrete ord, der svares, kropssprog etc. indkredse de områder, der er særligt konfliktfulde for analysanden, og som – siger Jung – er indikatorer på vores psykiske komplekser. Komplekser er et begreb, der er gledet ind i vores moderne dagligdags forestillinger og i dagligsproget, når vi fx taler om, at nogen har et mindreværds-kompleks, eller at nogen kan trykke på de "knapper", der får os til at ryge op i "det røde felt" – det er jo lige præcis det, der sker, når vi får trigget vores komplekser, som lever deres eget, autonome liv - helt uafhængigt af vores vilje.

Som jungianske analytikere uddannes vi i at bruge og tolke testen. Det er overraskende at se, hvor tydeligt ubevidste komplekser slår igennem i testen, og således afsløres, hvor meget de ubevidste komplekser styrer i kulissen. Det, at der er tale om en ubevidst, autonom styring er en stor udfordring for os moderne mennesker, der gerne vil tro, at vi med vores rationalitet er verdens herrer – og i hvert fald herrer over os selv - og har svært ved at acceptere, at det ubevidste griber forstyrrende ind og får os til at gøre de mærkeligste ting, gentage de samme fejl om og om igen, og i det hele taget får os til at spænde ben for os selv. En ordassociationstest kan fx vise, at der hos en bestemt person er kompleksindikatorer omkring ord som "grænser" og "aggression", og det vil vise sig, at personen netop har livslange problemer med undertrykt vrede og ofte har store vanskeligheder ved at sætte grænser – ofte uden måske at være sig disse problemer bevidst. Det er delikat, og man må gå forsigtigt frem.

Jungs typologi

Kompleksteorien, som blev udviklet med afsæt i ordassociationstesten, er i øvrigt afgørende for at forstå den nyeste udvikling af den jungianske typologi. Typologi handler om bevidsthedsfunktioner:

tænke, føle, sanse, intuition. Disse fire bevidsthedsfunktioner har både en introvert og en ekstravert attitude - dvs. energiens retning mod den indre eller den ydre verden. Som mennesker har vi altså otte bevidsthedsfunktionsattituder, og de ordner sig i en slags indre kompas på en måde, så de kan gøres bevidst i en medfødt struktur og rækkefølge. På Jungs tid sagde man, at et normalt menneske kun kunne gøre den første funktion bevidst. I 1970'erne sagde Marie Louise von Franz – Jungs højre hånd – at den tredje eller måske den fjerde funktion også kunne gøres bevidst. John Beebe, der er psykiater og jungiansk analytiker siger nu, at ethvert menneske i løbet af livet er i kontakt med alle otte bevidsthedsfunktioner i det indre kompas. De otte bevidsthedsfunktionsattituder styres mod bevidstheden i samspil med vores grundkomplekser fx farkomplekset eller morkomplekset, og således er der en sammenhæng mellem vores komplekser og typologien.

Typologien kendes indirekte af mange mennesker verden over fra personlighedstests fx under betegnelser som MBTI og JTI. Det er tests, som primært anvendes af managementkonsulenter – hyppigt i forbindelse med medarbejderudvikling og rekruttering. I disse tests orienterer typologien sig mod den bevidste del af psyken, mens den nyere version af typologien – som Beebe m.fl. har udviklet - retter sig mod både den bevidste og den ubevidste del af psyken og dermed mod vores grundkomplekser. Med overskriften "kend dig selv", bliver denne nye version af typologien et godt værktøj i individuationsprocessen, hvor vi blandt andet arbejder med at differentiere de enkelte bevidsthedsfunktioner fra hinanden - fx at adskille tænkefunktionen fra de andre funktioner, så den kan operere målrettet og uden sammenblanding fra de andre funktioner. I det arbejde er komplekserne helt centrale og kan få en mere positiv rolle i den terapeutiske proces. Individuationsprocessen er den proces hvor vi bliver "os selv i vores egenart og én blandt mange" – vores eget hele og udelelige selv. Det handler ikke om at blive en egoistisk individualist, men et menneske, der er i kontakt med og udlever sit potentiale til gavn for sig selv, familien og samfundet.

Psykoanalysens videre udvikling

I filmen skildres nogle af de uenigheder, der efterhånden opstår mellem Freud og Jung i deres ellers i lang tid tætte og frugtbare samarbejde. Filmen skildrer, hvordan Freud er "kongen" over psykoanalysen og Jung hans udnævnte "kronprins" for en tid, og den beskriver også bruddet mellem dem. Det vises, hvordan Freud ikke vil fortælle Jung en bestemt drøm, da han mener, at han ved drømmens afsløringer vil miste sin autoritet over for Jung. Og netop dér mister han den. Bruddet skildres endvidere i filmen ved deres diskussioner om forklaringerne på, hvad der foregår i det ubevidste. Hvor Freud holder fast på fortrængt seksualitet som et væsentligt aspekt, de af mange grunde skal fokusere på, holder Jung – dog tvivlende - fast i, at "der må være noget mere", som styrer vores ubevidste. Diskussionen har stadig en slags ekkoer i dag, hvor de to store hovedretninger – den freudianske og den jungianske – inden for psykoanalysen har nærmet sig og lader sig inspirere af hinanden, men dog lever adskilt med forskellige uddannelser og professionelle foreninger. En mere empirisk og evidensbaseret psykologi har nu næsten helt fortrængt psykoanalysen fra universitetspsykologien og fra den sygesikringsfinansierede kliniske praksis i Danmark. Psykoterapien bliver mere og mere underlagt et positivistisk videnskabsparadigme, hvor den kognitive terapi ofte fremhæves som en terapiform med hurtige, evidensbaserede behandlingsresultater uden et mere kritisk blik for, hvad denne terapiform ikke afhjælper.

Psykoanalysen praktiseres stadig i Danmark, men kun af meget få. Der er formentlig omkring 60 psykoanalytikere i Danmark, hvis man tæller freudianere og jungianere sammen. Men gruppen er voksende. Uddannelsen til psykoanalytiker er lang og kræver en lang og grundig egenterapi.

Drømmeanalyse og individuation

Før rulleteksterne afslutter filmen, præsenteres vi for de tre hovedpersoners videre skæbne. Der står, at Jung blev en af verdens førende psykologer. Og vi oplever i vores daglige arbejde, at Jungs psykologi stadig har meget at tilbyde - også i det moderne menneskes søgen efter at komme i kontakt med sig selv, at blive sig selv.

Som jungianske analytikere kan vi støtte vores klienter i kortvarige terapiforløb med afgrænsede problemstillinger. Fx kan vi ved hjælp af typologien hjælpe vores klienter med at komme i kontakt med deres kompasretning og forstå andres kompasretninger og vores indbyrdes forskelle og med dette redskab hjælpe dem til at forstå og håndtere vanskeligheder i relationer både i familien, karrieren eller på studiet. Men grundlæggende er den jungianske psykoanalyse ikke noget "quick fix", der tilbyder hurtige og effektive løsninger på menneskers funktionsproblemer. Til gengæld står den moderne jungianske psykoanalyse stærkt som en terapiform, der kan understøtte menneskers søgen i relation til mere eksistentielle og sjælelige problemer – til en udforskning af sindets mørke afkroge, komplekser og ubevidste forstyrrelser – og ofte kan analysen føre til grundlæggende personlige forandringer. Den dybdepsykologiske tilgang tager udgangspunkt i, at udforskningen af det ubevidste sker i sjælens eget tempo.

I filmen udtrykker Spielrein en vigtig jungiansk tanke i en diskussion med Freud: "det vigtige er, at vi viser mennesker, hvad de kan blive til"* . Det er netop en fundamental idé i jungiansk psykologi - eksempelvis i det helt centrale arbejde med drømme. Drømme er en væsentlig vej til at komme i kontakt med det ubevidste. Jung lægger meget vægt på, at drømme kan tolkes "finalt" – dvs. at de peger frem mod fremtidige muligheder i stedet for at hovedvægten lægges på årsagsforklaringer af forskellige problemstillinger. Drømme er således et stærkt værktøj til forståelse af, hvem man er, og drømmearbejdet kan hjælpe mennesker til at blive mere bevidste om hvilke muligheder, de har som mennesker, og hvor de er på vej hen. Drømme kan også forstås som "kompenserende" – dvs. de kan hjælpe med til at vise psykens eventuelle ensidighed og dermed hvilke aspekter af personligheden, der bør have mere plads i livet.

I slutningen af filmen siger Jung, at han ikke ønsker at "mennesker skal svømme rundt i deres sygdomme som tudser"*, men at det væsentlige er at hjælpe mennesker med at finde sig selv, at finde det sunde selv bag lidelsen. Hermed siges det, at den individuelle psykoanalyse tilbyder muligheden for dybtgående forandringer af personligheden. At klienterne ofte kommer til at fungere betydeligt bedre med både deres familie og i karrieren – måske ikke som et menneske som alle andre, men som sig selv - er en vigtig del heraf.

Filmens anden vigtige pointe. Jung siger, at Spielrein kan blive en meget dygtig psykiater/analytiker, fordi hun selv har været syg og med den indstilling blev kimen til ideen om den sårede healer en del af den jungianske psykologi. Der lægges vægt på at skabe en ligeværdighed imellem analytiker og analysand. Analytikeren er ikke én, der ved bedre, men et menneske, der selv har været turen igennem i sin egen læreanalyse, og som en ligeværdig følgesvend kan assistere mennesker

på deres vej til at blive sig selv. Analytikeren skal ikke insistere på sin autoritet, men være en professionel partner på individuationens vej.

**citeret efter hukommelsen*

© Copyright 2012 Elisabeth Kampmann og Hanne Urhøj

Citater er tilladt med kildeangivelse